

Smrt se stává tématem, o kterém se nemluví

Barbora Hamouzová

2. LF UK

Cílem lékaře je zachránit nebo alespoň prodloužit životy jiných. Součástí každého života je ale také smrt, které se čím dál, tím více nedokážeme postavit a přijmout ji jako naši konečnost. Chtěla jsem poukázat na důležitost této samozřejmosti a více se zamyslet nad příčinami a možnostmi (ne)uvědomování si naší vlastní smrti.

Klíčová slova: smrt, tabuizace, strach

Úvod

Více než smrti bychom se měli bát neprožitého života (Maruščáková, 2006). Člověk se rodí a umírá. Připomíná to i Bible „Jedno pokolení odchází a jiné přichází, země však nehnutě trvá navěky.“ (Bible, Kaz 1:4). Bojí se lidé v dnešní době smrti? Jak lze změnit pohled na smrt a je to vůbec nutné? Je strach ze smrti důvod tolik žádané dlouhověkosti? Proč je nesmrtelnost pro lidi tak lákavá?

POKROK MEDICÍNY

Medicína je pro nás v současné době jistotou. Spoléháme se na velký lékařský pokrok. Lékaři nás zachrání, medicína dokáže zázraky, smrt je podle naší představy vlastně vždycky něčí chyba. Ale ono to tak není. To, co teď každý den sledujeme ohledně Covidu, je akorát důkaz o nesamozřejmosti života (Kerles, 2020). Mrtví mají abstraktní podobu, nemají tělo ani tvář, a nikoho se tak nemohou dotknout (Fischer, 2020). Proto smrt, která je cizí, veřejná, anonymní, tabuizovaná není, ale smrt blízkého je citlivé téma, o kterém nemluvíme (Hříbalová, 2011)

TABUIZOVÁNÍ

V rámci společenských hodnot jsou v dnešní době v oblasti západní, euro-americké kultury hlavně mládí, zdraví, krása, výkonnost; naopak smrt je považována za protiklad daným hodnotám. K postoji akceptování smrti se na konci svého života dostane jen málokdo. Nejčastější postoj v západní kultuře je *popírání* neboli *tabuizování smrti*. O smrti se nemluví, skrývá se i před dětmi. Lefrancois (1996) zmiňuje, že se v dnešní době smrt popírá jak na bázi jazyka („odešel“ než zemřel, i

v anglickém jazyce se spíše setkáme s „passed away“ než „died“), tak i v rámci rituálu pohřbívání (málokdo je dnes jako mrtvý po určitou dobu ponechán v domácím prostředí, jak tomu bývalo dříve). Rozloučení se se zemřelým (pohřeb neboli rituál odlučování), tedy fáze truchlení, je velmi důležitým momentem ve vyrovnání se s odchodem blízké osoby (Genep, 1997).

Příčin *tabuizace smrti* je hned několik. Počínaje zvýšením lékařské kvality, takže lidé neumírají na banální nemoci, přes markantní úbytek novorozenecké mortality až po snížení setkání lidí s násilnou smrtí, která je spojena například s válečnými konflikty. Díky tomuto rychlému obratu, kdy se zvýšil průměrný věk a lidé se začali dožívat vyššího věku, si člověk západní kultury zvykl na komfort medicíny a smrt potlačil někam hlouběji. Začala se vnímat jako prohra lékařské vědy. Právě díky rozmachu lékařské vědy se smrt přesunula z domovů do nemocničních pokojů a pozůstali jsou o ní většinou informováni nemocničním personálem. Moderní medicína se stala „sluhou soudobé kultury“ ve smyslu dosahování soudobých obecně platných společenských hodnot mládí, krásy, dlouhověkosti. Díky tomu jsme také svědkem prodlužování života i za cenu toho, že některé z nich už nemají se skutečným životem nic společného (Pattison, 1977).

Další z příčin *tabuizace* je celkový odklon západního světa od tradičních náboženských hodnot. Ve srovnání s domorodými kmeny v Indonésii či jinde po světě, je smrt v euro-americké kultuře vnímána velmi odlišně. Obyvatelé Sumby považují smrt za nejdůležitější událost v životě člověka (Novák, 2020). Když jim zemře příbuzný, oslavuje to celá vesnice, dokonce se i v případě nutnosti rodina zadluží. Když to srovnám s evropskou kulturou, je velmi vzácné, když nám přijde parte, na kterém stojí kdy a kde se pohřeb koná. Většinou je zde pouze napsáno: pohřeb se bude konat v rodinném kruhu. Není potom divu, že smrti vzdorujeme, máme ze smrti strach, něco, co se snažíme oddálit či se jí úplně vyhnout, když s ní nejsme konfrontováni tváří v tvář. Naopak

Rabíndranáth Thákur (nositel Nobelovy ceny za mír) nechápe smrt jako něco negativního, nýbrž pozitivního, jako to, co dává životu smysl tím, že ho ukončuje a vymezuje, vytyčuje životu meze podobně jako břehy vytyčují řeku (Kuře, 2010).

Také definice a posuzování smrti se s vývojem technologií mění. Dokud nebylo zavedeno úřední ohledání mrtvých, rozhodovali sami pozůstalí, zda se jedná o skutečné úmrtí. Do nedávné doby se stal měřítkem tlukot srdce. Dnes je smrt odvozena od smrti mozkové. I tak některé orgány přežívají i po mozkové smrti, příkladem je třeba růst vlasů i pár dní po mozkové smrti. Ale ani definice mozkové smrti se nestala definitivní, s tím však narůstá nejistota ohledně vymezení momentu smrti a tím i smrti obecně (Fialová & Klímová, 2015).

STRACH

Strach ze smrti je naprosto přirozený a souvisí s lidským dospíváním, uvědomováním si konečnosti a také s neznámem. Člověk na smrt a umírání není nikdy skutečně připraven. Může však přijmout svou konečnost. Neměli bychom se bát s dětmi mluvit, odpovědět na jejich otázky a hlavně jim svým životem a příkladem ukázat, jak skutečně bojovat se strachem (Janáčková, 2012).

ZÁVĚR

V posledních několika desítkách let se vnímání smrti posunulo. Pokrok medicíny a technologií přinesl sice velké množství životů a naděje na delší život, ale jeho důsledek můžeme vidět v odmítání smrti v dnešní době. O smrti bychom se měli bavit, diskutovat, vzdělávat děti, abychom se s ní pak dokázali sami vyrovnat.

CITOVANÁ LITERATURA A REFERENCE

Fischer, P. (2020). *Navštívila nás pandemie a my jsme kvůli ní vyhnali ze života smrt. Ted' nám chybí*. Načteno z <https://nazory.aktualne.cz/komentare/navstivila-nas-pandemie-a-my-jsme-kvuli-ni-vyhнали-ze-zivota/r~301c31582f4f11ebbof60cc47ab5f122/>

Genep, A. V. (1997). *Přechodové rituály*. Praha: NLN.

Hřibalová, M. (2011). *Vnímání fenoménu smrti: výzkum pohřebních rituálů. Diplomová práce*. Univerzita Karlova. Načteno z https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/34205/DPTX_0_0_11230_0_198901_0_102452.pdf?sequence=1

Huneš, R. (2020). *Smrt jsme vytěsnili ze života. Virus nás učí vnímat ji jinak, říká ředitel hospice*. (M. Kerles, Tazatel) Načteno z <https://www.info.cz/zpravodajstvi/cesko/smrt-jsme-vytesnili-ze-zivota-virus-nas-uci-vnimat-ji-jinak-rika-reditel-hospice>

Janáčková, L. (2012). *Laura Janáčková: Člověk na smrt a umírání není nikdy připraven*. (P. Hátlová, Tazatel) Načteno z <https://www.novinky.cz/zena/styl/clanek/laura-janackova-clovek-na-smrt-a-umirani-neni-nikdy-skutecne-pripraven-172015>

Kuře, J. (2010). *Kapitoly z lékařské etiky*. Brno: Masarykova univerzita v Brně. Načteno z <https://is.muni.cz/el/1411/podzim2014/AETIC/um/kapitoly-z-lekarske-etiky.pdf>

Maruščáková, I. (2006). *Vývoj konceptu smrti. Rigorózní práce*. Univerzita Karlova. Načteno z <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/26581/>

Novák, J. (Režisér). (2020). *Hledání ztracených časů* [Film]. Načteno z <https://www.ceskatelevize.cz/porady/12500835975-hledani-ztracenych-svetu/218562260240005-sumba/>

Pattison. (1977). *The Experience of Dying*. New Jersey.